

Brüssel, 27.11.2013
COM(2013) 821 final

2013/0407 (COD)

Ettepanek:

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV,

**millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida
kriminaalmenetluse korral isiklikult kohtulikult arutelul**

{SWD(2013) 478 final}

{SWD(2013) 479 final}

{SWD(2013) 500 final}

SELETUSKIRI

1. ETTEPANEKU TAUST

1.1. SISSEJUHATUS

1. Käesoleva Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi ettepaneku eesmärk on tugevdada teatavaid aspekte, mis on seotud Euroopa Liidus kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate õigusega olla peetud süütuks seni, kuni nende süü ei ole lõpliku kohtuotsusega tõendatud, ning tugevdada õigust viibida isiklikult kohtulikul arutelul.
2. Võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingu (edaspidi „ELi toimimise leping“) artikli 82 lõiget 1, peaks vastastikune tunnustamine olema õiguslase koostöö nurgakivi, st liikmesriikides tehtavaid õigusasutuste otsuseid tuleks käsitada samaväärsetena olenemata sellest, kus otsus on tehtud, ning seega täitmisele pööratavad kõikjal ELis. Õiguslane koostöö peab tuginema erinevate õigussüsteemide vastastikusele usaldusele. Mulje, et kahtlustatavate või süüdistatavate õigusi alati ei austata, kahjustab ülearu rängalt vastastikust usaldust ja seeläbi ka õiguslast koostööd.
3. Stockholmi programmis¹ on pööratud suurt tähelepanu isikute õiguste tugevdamisele kriminaalmenetluses. Programmi punktis 2.4 kutsub Euroopa Ülemkogu komisjoni üles esitama ettepanekuid, et luua järkjärguline lähenemisviis, tugevdamiseks õiglase kohtuliku arutamisega seotud õigusi käsitlevate ühiste miinimumnõuete kehtestamisega kahtlustatavate või süüdistatavate õigusi.
4. Kolm õigusakti on juba vastu võetud: Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. oktoobri 2010. aasta direktiiv 2010/64/EL õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses,² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiiv 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet,³ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiiv 2013/48/EL, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabadusevõtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega⁴. Koos käesoleva algatusega esitatakse meetmed kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate haavatavate isikute kaitse kohta ning direktiiv, milles käsitletakse esialgset tasuta õigusabi kahtlustatavatele või süüdistatavatele, kellelt on võetud vabadus, ja tasuta õigusabi Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluste raames.
5. Peale selle avaldas komisjon 14. juunil 2011 roheline raamatu ELi kriminaalõiguse kohaldamisest kinnipidamise valdkonnas, et kaaluda viise, kuidas tugevdada vastavalt ELi pädevusele ja selle piires kinnipidamise valdkonnas vastastikust usaldust ja vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamist.
6. Kogu komisjoni menetlusõigusi käsitleva tegevuskava elluviimise eesmärk on tagada Euroopa Liidus õiglase kohtuliku arutamise õiguse austamine. Süütuse presumptsiooni põhimõtte koos sellega kaasnevate õigustega aitab kaasa õiglase kohtuliku arutamise õiguse tagamisele. Kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate

¹ ELT C 115, 4.5.2010, lk 1.

² ELT L 280, 26.10.2010, lk 1.

³ ELT L 142, 1.6.2012, lk 1.

⁴ ELT L 294, 6.11.2013, lk 1.

või süüdistatavate eri õigused, mis on kehtestatud viimastel aastatel eespool nimetatud ELi direktiividega, näiteks õigus suulisele ja kirjalikule tõlkele, õigus saada teavet ja õigus kaitsjale, ei ole eesmärgid omaette. Neil on laiem eesmärk – pigem on nad vahendid, mille abil ellu viia õiglase kohtuliku arutamise õiguse põhimõtet. Süütuse presumptsioon ja sellega kaasnevad õigused aitavad sellele kaasa. Kui liikmesriikides rikutaks pidevalt süütuse presumptsiooni põhimõtet, ei oleks menetlusõigusi käsitleva tegevuskava eesmäärke võimalik täielikult saavutada.

7. Just sel põhjusel kutsus Euroopa Ülemkogu Stockholmi programmis komisjoni sõnaselgelt käsitlema süütuse presumptsiooni küsimust.
8. Komisjon uuris seda küsimust põhjalikult oma mõjuhinnangus ja jõudis järeldusele, et selle põhiõiguse tugevdamiseks on vaja meetet, mis käsitleb süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte. Üldpõhimõtted, mis on sõnastatud kriminaalmenetluste menetlusõiguste valdkonnas juba vastu võetud meetmetega, sh selle valdkonna peamine õigusakt – direktiiv, mis käsitleb õigust kaitsjale – eeldavad endiselt, et ELi liikmesriikides on tagatud teatav süütuse presumptsiooni põhimõtte kaitsmise miinimumtase.
9. Käesolev ettepanek põhineb ELi toimimise lepingu artikli 82 lõikel 2. Selles artiklis on sätestatud, et „[m]ääral, mis on vajalik kohtuotsuste ja õigusasutuste otsuste vastastikuse tunnustamise ning samuti politsei- ja õiguskooostöö hõlbustamiseks piiriülese mõõtmega kriminaalasjades, võivad Euroopa Parlament ja nõukogu seadusandliku tavamenetluse kohaselt kehtestada direktiividega miinimumeeskirjad. Sellised eeskirjad võtavad arvesse liikmesriikide õigustraditsioonide ja -süsteemide vahelisi erinevusi.

Need käsitlevad:

a) tõendite vastastikust lubatavust liikmesriikide vahel;

b) isikute õigusi kriminaalmenetluses;

c) kuriteoohvrite õigusi;

d) [...]”

10. Käesolev ettepanek aitab tugevdada ka õiguslikke tagatisi, mis kaitsevad isikuid Euroopa Prokuratuuri menetlustes. Hiljuti esitatud nõukogu määruse ettepanekus⁵ täpsustatakse, et kahtlustataval on kõik ELi õigusaktidega tagatud õigused ning samuti muud otse Euroopa Liidu põhiõiguste hartast (edaspidi „ELi põhiõiguste harta”) tulenevad õigused, mida tuleb kohaldada vastavalt liikmesriigis kohaldatavale õigusele, ning selles viidatakse selgelt õigusele süütuse presumptsioonile. Kehtestades käesolevas ettepanekus süütuse presumptsiooni kohta tugevdatud nõuded, tugevdatakse ka menetluslikke tagatisi Euroopa Prokuratuuri menetlustes.
11. Euroopa Liidu lepingu (edaspidi „ELi leping”) artikli 6 lõikes 3 on sätestatud, et Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga tagatud ja liikmesriikide ühistest põhiseaduslikest tavadest tulenevad põhiõigused on ELi õiguse üldpõhimõtted. ELi lepingu artikli 6 lõikega 1 on ette nähtud, et Euroopa Liit tunnustab ELi põhiõiguste hartas sätestatud õigusi, vabadusi ja põhimõtteid, millel on ELi toimimise lepingu ja ELi lepinguga võrreldes samaväärne õigusjõud. ELi põhiõiguste harta on adresseeritud ELi institutsioonidele ja liikmesriikidele ELi

⁵ Ettepanek: nõukogu määrus Euroopa Prokuratuuri asutamise kohta, COM(2013) 534 final, 17.7.2013.

õiguse kohaldamise korral näiteks Euroopa Liidus kriminaalasjades tehtava õiguslase koostöö valdkonnas.

12. ELi põhiõiguste harta artiklis 47 on sätestatud õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. Artikliga 48 on tagatud õigus süütuse presumptsioonile ning sellel on sama tähendus ja ulatus kui Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõikega 2 tagatud õigusel⁶. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõikes 2 on sätestatud, et igaüht, keda süüdistatakse kuriteos, peetakse süütaks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud. ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni artikli 11 lõikega 1 kinnitatakse seda põhimõtet samas sõnastuses. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti⁷ artikli 14 lõige 2 sisaldab väga sarnast sätet.
13. Euroopa Inimõiguste Kohus on täpsustanud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 kohaldamisala ulatust. Kohus on korduvalt sedastanud, et see on kohaldatav ka kriminaalmenetluse kohtueelses etapis⁸ ning et kahtlustatavatel või süüdistatavatel on politseiküsitlemise algetapis Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 kohased õigused⁹. Kohus on otsustanud ka seda, et neid tagatise tuleb kohaldada tunnistajate suhtes alati, kui neid kahtlustatakse kuriteo toimepanekus, sest isiku formaalne menetlusseisund ei oma tähtsust¹⁰.
14. Süütuse presumptsiooni põhimõtet on aastate jooksul täpsustatud. Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud, et Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõige 2 hõlmab kolme olulist nõuet¹¹: süüdistava õigus sellele, et ametiasutused ei kohtle teda avalikult süüdlasena enne lõplikku kohtuotsuse tegemist,¹² asjaolu, et tõendamiskoormis lasub süüdistajal ja et kõrvaldamata kahtlus kahtlustatava või süüdistatava süüdiolikus tõlgendatakse tema kasuks, ning süüdistatava õigus teada, milles süüdistus seisneb. Euroopa Inimõiguste Kohus tunnistab ka süütuse presumptsiooni ja muude õiglase kohtuliku arutamise seotud õiguste vahelise selge seose olemasolu selles mõttes, et kui selliseid õigusi rikutakse, on ilmselgelt kaalul ka süütuse presumptsioon. Nimetatud õigused on õigus mitte anda iseenda vastu tunnistusi, õigus mitte teha koostööd ja õigus vaikida¹³ ning õigus vabadusele (mitte viibida eelvangistuses)¹⁴.
15. Õigus viibida isiklikult kohtulikult arutelul on oluline kaitseõigus. Süüdistatava õigus ilmuda isiklikult kohtulikule arutelule on osa Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 6 sätestatud õigusest õiglasele kohtulikule arutamisele

⁶ ELT C 303, 14.12.2007, lk 30. Selgitused põhiõiguste harta kohta.

⁷ 999 U.N.T.S. 171. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt on rahvusvaheline konventsioon, millele sai ÜRO Peaassamblee 16. detsembri 1966. aasta resolutsiooni kohaselt alla kirjutada ja mille ratifitseerisid kõik ELi liikmesriigid, kelle suhtes on see nüüd rahvusvaheliselt siduv.

⁸ *Salduz vs. Türgi* (27. novembri 2008. aasta otsus, kaebus nr 36391/02, punkt 50).

⁹ *Idem*, punkt 52.

¹⁰ *Brusco vs. Prantsusmaa* (14. oktoobri 2010. aasta otsus, kaebus nr 1466/07, punkt 47).

¹¹ *Barberà, Messegué ja Jabardo vs. Hispaania* (6. detsembri 1988. aasta otsus, kaebused nr 10588/83, nr 10589/83 ja nr 10590/83). Vt ka *Allet de Ribemont vs. Prantsusmaa* (10. veebruari 1995. aasta otsus, kaebus nr 15175/89).

¹² *Minelli vs. Šveits* (25. märtsi 1983. aasta otsus, kaebus nr 8660/79).

¹³ *Funke vs. Prantsusmaa* (25. veebruari 1993. aasta otsus, kaebus nr 10828/84), *Murray vs. Ühendkuningriik* (8. veebruari 1996. aasta otsus, kaebus nr 18731), *Saunders vs. Ühendkuningriik* (17. detsembri 1996. aasta otsus, kaebus nr 19187/91).

¹⁴ Välja arvatud juhul, kui avalik huvi õigustab kõrvalkaldumist õigusest vabadusele – vt *Kudla vs. Poola* (26. oktoobri 2010. aasta otsus, kaebus nr 30210/96).

Euroopa Inimõiguste Kohtu tõlgenduses¹⁵. Selle õiguse tugevdamisega aidatakse seega tugevdada õigust õiglasele kohtulikule arutamisele.

16. Õigus saada süüdistuse kohta teavet on hõlmatud direktiiviga 2012/13/EL õiguse kohta saada kriminaalmenetluses teavet ning seepärast seda käesolevas direktiivis ei käsitleta. Eelvangistust on käsitletud mitmes eraldi algatuses¹⁶ ning seepärast seda käesolevas direktiivis ei käsitleta. Kõiki muid süütuse presumptsiooni põhimõtte ja sellega kaasnevate õiguste eespool nimetatud aspekte käsitletakse käesolevas ettepanekus.
17. Käesoleva direktiiviga kehtestatakse ELi tasandil miinimumnõuded kahtlustatavate või süüdistatavate süütuse presumptsiooni teatavate aspektide kohta kooskõlas Stockholmi programmiga ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikaga. Seega edendatakse direktiiviga ELi põhiõiguste harta, eriti selle artiklite 6, 47 ja 48 kohaldamist, tuginedes Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklile 6, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Inimõiguste Kohus.

1.2. HUVITATUD ISIKUTEGA KONSULTEERIMISE JA MÕJU HINDAMISE TULEMUSED

18. Sidusrühmadega konsulteeriti korduvalt.
19. 2006. aastal avaldas komisjon roheline raamatu¹⁷ süütuse presumptsiooni kohta. Tollal vastas konsultatsioonide käigus 11 liikmesriiki ning sõltumatud eksperdid ja praktikud kasutasid võimalust, et viidata süütuse presumptsiooni põhimõtte muutumisele ja toonitada, eriti seoses mittekodanike ja mitteresidentide suhtes algatatud uurimistega, et liikmesriikide süsteemides sallitakse üha enam nn süü presumptsiooni.
20. Komisjon on suhelnud ka peamiste sidusrühmadega ning kasutanud muid selle paketi seotud algatusi käsitlevate konsultatsioonide tulemusi.
21. ELi kriminaalpoliitika eksperdirühma 23. jaanuari 2013. aasta kohtumisel kogus komisjon kõnealusel teemal seisukohti akadeemiliste ringkondade esindajatelt, õiguspraktikutelt, kohtunikelt, kaitseadvokaatidelt ja prokuröridelt.
22. Peale selle korraldati 19. veebruaril 2013 spetsiaalselt süütuse presumptsioonile pühendatud kohtumine liikmesriikide ja Horvaatia justiitsministeeriumide esindajatega.
23. Lisaks alustati 27. veebruaril 2013 käesolevale ettepanekule lisatud mõjuhindangu ettevalmistamiseks korraldatud uuringu raames veebipõhist uuringut ja see avaldati õigusküsimuste peadirektoraadi Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku veebisaidil. Sellest uuringust teavitati e-posti teel kõiki peamisi sidusrühmi ja selle käigus saadi üle 100 vastuse. Uuringus ei keskendutud mitte üksnes õiguslikule keskkonnale süütuse presumptsiooni kaitsmisel liikmesriikides, vaid eelkõige selle toimimisele praktikas. Uuringu tulemused on esitatud käesolevale ettepanekule lisatud mõjuhindangu III lisas. Mõjuhindangu leiab aadressilt

¹⁵ Colozza vs. Itaalia (12. veebruari 1985. aasta otsus, kaebus nr 9024/80).

¹⁶ KOM(2011) 327 lõplik, 14.6.2011. Rohelises raamatus käsitletakse eelvangistust ning vabaduskaotuslikke ja mittevabaduskaotuslikke otsuseid. Komisjon sai liikmesriikidelt, kodanikuühiskonnalt ja vabauhendustelt 81 vastust. Vastuste kokkuvõtte on avaldatud komisjoni veebisaidil aadressil http://ec.europa.eu/justice/newsroom/criminal/opinion/110614_en.htm. Vt ka nõukogu raamotsus 2009/829/JSK, 23. oktoober 2009, Euroopa Liidu liikmesriikide vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta järelevalvemeetmete rakendamise otsuste kui kohtueelse kinnipidamisega seotud alternatiivse võimaluse suhtes (ELT L 294, 11.11.2009, lk 20).

¹⁷ KOM(2006) 174 lõplik, 26.4.2006.

[<http://ec.europa.eu/governance>]. Sellest nähtub, et liikmesriikide õigusaktides sätestatud tagatiste tase on üldjoontes vastuvõetav ning et selles valdkonnas ei tundu olevat ühtki süsteemset probleemi. Küll aga leidub kohti, kus õiguslikke tagatise tuleks täiustada. Peale selle esineb kogu ELis ikka veel liiga tihti süütuse presumptsiooni rikkumist.

2. ETTEPANEKU ÕIGUSLIK KÜLG

2.1. ERISÄTTED

Artikkel 1 – Reguleerimisese

24. Direktiivi eesmärk on kehtestada miinimumeeskirjad teatavate aspektide kohta, mis on seotud kahtlustatavate või süüdistatavate õigusega olla peetud süütuks seni, kuni nende süü ei ole lõpliku kohtuotsusega tõendatud. Direktiiv hõlmab järgmist: süüdistatava õigust sellele, et ametiasutused ei kohtle teda avalikult süüdlasena enne lõpliku kohtuotsuse tegemist; asjaolu, et tõendamiskoormis lasub süüdistajal ja et kõrvaldamata kahtlus kahtlustatava või süüdistatava süüdiolikus tõlgendatakse tema kasuks, õigust mitte anda iseenda vastu tunnistusi, õigust mitte teha koostööd ja õigust vaikida. Direktiivis käsitletakse ka õigust viibida isiklikult kohtulikult arutelul.

Artikkel 2 – Reguleerimisala

25. Direktiivi kohaldatakse kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate suhtes alates kriminaalmenetluse algusest – juba enne seda, kui pädevad asutused teavitavad kahtlustatavaid asjaolust, et neid kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanekus. Seda kohaldatakse sellise menetluse lõpetamiseni, st lõpliku kohtuotsuse tegemiseni.
26. Õigus süütuse presumptsioon hõlmab füüsiliste ja juriidiliste isikute puhul erinevaid vajadusi ja kaitsetasemeid, nagu on tunnistanud Euroopa Kohtu praktikas õiguse kohta mitte anda iseenda vastu tunnistusi¹⁸. Käesolevas direktiivis arvestatakse nende erinevustega ja seepärast kohaldatakse seda üksnes füüsiliste isikute suhtes.
27. Juriidiliste isikute õigus süütuse presumptsiooni kohaldamisele on sellegipoolest kaitstud liikmesriikide ja liidu õigusaktide olemasolevate tagatistega, nagu seda on tõlgendanud liikmesriikide kohtud ja Euroopa Kohus, ning Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooniga, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Inimõiguste Kohus.
28. Seepärast järgitakse jätkuvalt liidu õiguse kehtestamise puhul, eriti seoses isikute õigustega kriminaalmenetluses, järkjärgulist lähenemisviisi. Selle valdkonna tulevase algatusi kaalutakse sõltuvalt liikmesriikide õigusaktide ja kohtupraktika arengust.

Artikkel 3 – Süütuse presumptsioon

29. Selles artiklis sätestatakse õigus süütuse presumptsioonile.

Artikkel 4 – Avalikud seisukohavõetud süü osas enne süüdimõistmist

30. Euroopa Inimõiguste Kohus on ühe süütuse presumptsiooni põhimõtte põhiaspektina määranud kindlaks, et kohus ega riigiametnik ei tohi kohelda kahtlustatavaid või süüdistatavaid avalikult rikkumise toimepanekus süüdimõistetuna, kui nende üle ei

¹⁸ Vt muu hulgas otsus kohtuasjas C-301/04 P: komisjon vs. SGL Carbon (EKL 2006, lk I-5915), otsus kohtuasjas T-112/98: Mannesmannröhren-Werke vs. komisjon (EKL 2001, lk II-732).

ole kohut mõistetud ja neid ei ole lõpliku kohtuotsusega süüdi mõistetud¹⁹. Seda põhimõtet tuleks kohaldada lähtuvalt Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast ka kõikide riigiasutuste suhtes²⁰. Mõlemal juhul võidakse kallutada avalikkust uskuma asjaomase isiku süüd või kahjustada õigusasutuse poolset asjaolude hindamist.

31. See põhimõte ei tohiks piirata võimalust avaldada vastavalt liikmesriigi õigusele otsuseid, millega kehtestatakse karistused haldusmenetluste alusel.

Artikkel 5 – Tõendamiskoormis ja nõutav tõendatuse tase

32. Süütuse presumptsiooni puhul eeldatakse, et tõendamiskoormis lasub süüdistuse esitajal ja kõrvaldamata kahtlus kahtlustatava või süüdistatava süüdiolikus tõlgendatakse tema kasuks (*in dubio pro reo*). Sellega eeldatakse, et kohtu otsus põhineb kohtule esitatud tõenditel, mitte pelgalt väidetest või oletustel. See ei piira kohtusüsteemi täielikku sõltumatust kahtlustatava või süüdistatava süü hindamisel. Peale selle on Euroopa Inimõiguste Kohus tunnistanud, et konkreetsetel ja piiratud juhtudel võib tõendamiskoormise ümber pöörata. Selles artiklis kajastatakse Euroopa Inimõiguste Kohtu põhimõtet,²¹ mille puhul leitakse, et sellega on saavutatud avaliku huvi (süüdistuse esitaja vajaduste) ja kaitseõiguse vahel sobiv tasakaal. Käesolev direktiiv ei piira kaitse võimalusi esitada tõendeid kooskõlas kohaldatavate liikmesriigi normidega.

Artikkel 6 ja artikkel 7 – Õigus mitte anda iseenda vastu tunnistusi ja mitte teha koostööd ning õigus vaikida

33. Nendes kahes artiklis kehtestatakse õigus mitte anda tunnistusi iseenda vastu ja mitte teha koostööd ning õigus vaikida. Õigus mitte olla kohustatud andma iseenda vastu tunnistusi, mitte tunnistada oma süüd ja mitte teha koostööd ning õigus vaikida on üldtunnustatud rahvusvahelised standardid, mis moodustavad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 6 sätestatud õiglase kohtuliku arutamise idee tuumiku²². Nende loogiline põhiprintsiip on muu hulgas kaitsta süüdistatavat ametivõimude lubamatu sunni eest, aidates seega vältida väärade õigusemõistmise ohtu ning saavutada Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 eesmärgi. Selle sunni ulatus, mida kasutatakse kahtlustatavate või süüdistatavate puhul selleks, et sundida neid esitama teavet enda vastu esitatud süüdistuse kohta, ei tohi hävitada isegi julgeoleku ja avaliku korra huvides asjaomaste isikute õiguse mitte anda tunnistusi iseenda vastu ja õiguse vaikida põhiolemust²³. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklist 3, milles käsitletakse piinamiskeeldu, tuleb igal juhul kinni pidada selliselt nagu seda on tõlgendanud Euroopa Inimõiguste Kohus.
34. Õigus mitte anda tunnistusi iseenda vastu on seotud peamiselt kahtlustatavate või süüdistatavate vaikimissoovi austamisega ning selle puhul eeldatakse, et kriminaalasjas süüdistuse esitaja püüab tõendada oma versiooni kahtlustatavate või süüdistatavate tahte vastaste sunni- või survemeetodite abil saadud tõendeid kasutamata. Õiguse kohaldamisala ei piirdu üksnes juhtumitega, kus süüdistatavale

¹⁹ Vt Minelli vs. Šveits.

²⁰ Vt Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa.

²¹ Vt muu hulgas Euroopa Inimõiguste Kohtu otsused kohtuasjades Salabiaku vs. Prantsusmaa (7. oktoobri 1988. aasta otsus, kaebus nr 10519/83), Barberà, Messegué ja Jabardo vs. Austria (20. märtsi 2001. aasta otsus, kaebus nr 33501/96).

²² Vt muu hulgas Euroopa Inimõiguste Kohtu otsused kohtuasjades Funke vs. Prantsusmaa, Murray vs. Ühendkuningriik, Saunders vs. Ühendkuningriik, Heaney ja McGuinness vs. Iirimaa (21. detsembri 2000. aasta otsus, kaebus nr 34720/97), Jalloh vs. Saksamaa (11. juuli 2006. aasta otsus, kaebus nr 54810/00).

²³ Vt Heaney ja McGuinness vs. Iirimaa, punktid 55 ja 58.

on avaldatud survet või kus süüdistatava tahe on mingil moel otseselt alla surutud²⁴. Selles mõttes on kõnealune õigus Euroopa Inimõiguste Kohtu arvamuse kohaselt tihedalt seotud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõikes 2 sätestatud süütuse presumptsiooniga.

35. Kahtlustatavaid või süüdistatavaid tuleks teavitada vastavalt direktiivile 2012/13/EL viivitamata nende õigusest vaikida. Sellise teabe raames tuleks viidata ka vaikimisõiguse sisule ning sellest õigusest loobumise ja selle kasutamise tagajärgedele.
36. Mis tahes järelduste tegemine asjaolust, et kahtlustatavad või süüdistatavad kasutavad neid õigusi, tuleks välistada. Ilma selleta – kui kahtlustatavad või süüdistatavad peaksid kartma, et nende keeldumist koostööst või nende vaikimist kasutatakse hiljem kriminaalmenetluses nende vastu – oleks õigus vaid illusioon. See on ainus viis, kuidas tagada, et kahtlustatavad või süüdistatavad saavad neid õigusi reaalselt kasutada ilma et nad peaksid kartma, et õiguse kasutamist võidakse kasutada menetluse hilisemas etapis nende kahjuks. Seepärast nähakse direktiiviga ette ka spetsiaalne ja kiire õiguskaitsevahend, mis ei luba kasutada nende õiguste rikkumisega saadud tõendeid, välja arvatud neil väga erandlikel juhtudel, mil selliste tõendite kasutamine ei kahjusta menetluse üldist õiglust²⁵.
37. Asjaolu, et nende õiguste kasutamine ei tohiks anda alust järelduste tegemiseks ning et nende õiguste kasutamist ei tohiks kasutada kahtlustatavate või süüdistatavate kahjuks mõnes kriminaalmenetluse hilisemas etapis, ei tohiks takistada liikmesriike võtmast konkreetse karistuse määramisel arvesse koostöövalmidust.

Artikkel 8 ja artikkel 9 – Õigus viibida isiklikult kohtulik arutelul

38. Kui isik ei viibi isiklikult kohtulik arutelul, on kaalul tema kaitseõigus. Sellisel juhul ei saa süüdistatav esitada asjaoludest kohtule oma versiooni ega esitada tõendeid. Seepärast võidakse ta süüdi mõista, ilma et tal oleks olnud võimalust sellise süüdimõistmise põhjuseid ümber lükata.
39. Õigus viibida isiklikult kohtulik arutelul või võimalus loobuda sellisest õigusest pärast sellest teavitamist on kaitseõiguse kasutamiseks vältimatu.
40. Artikliga 8 nähakse ette liikmesriikide kohus tagada, et õigust kohal olla kohaldatakse kõikide kohtulike arutelude puhul, mille eesmärk on hinnata süüdistatava süüd (nii süüdimõistvate kui ka õigeksmõistvate otsuste tegemise korral). Kahtlustatavate või süüdistatavate kohalolek on sellel kriminaalmenetluse hetkel eriti oluline, võttes arvesse tagajärgi, mis sellel võivad olla.
41. Artiklis 8 sätestatakse Euroopa Inimõiguste Kohtu kehtestatud süüdistatava õigus viibida isiklikult kohtulik arutelul ning samuti määratakse kooskõlas ELi põhiõiguste harta, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni ning ELi õigusaktidega²⁶ kindlaks piiratud erandid sellest õigusest. Miski ei keela liikmesriikidel kasutada kõige levinumate pisirikkumiste puhul lihtsustatud menetlusi, tingimusel et artiklis 8 kehtestatud tingimused on täidetud. Artiklis 9 määratakse (vastavalt Euroopa Inimõiguste Kohtu kehtestatud) kindlaks, et juhul kui

²⁴ Vt Allan vs. Ühendkuningriik (5. novembri 1992. aasta otsus, kaebus nr 48539/99, punkt 50).

²⁵ Vt Allan vs. Ühendkuningriik, § 42.

²⁶ Vt nõukogu raamotsus 2009/299/JSK, 26. veebruar 2009 (ELT L 81, 27.03.2009, lk 24).

õigust viibida isiklikult kohtulikul arutelul ei ole austatud, tuleb kohtuasi uuesti läbi vaadata²⁷.

Artikkel 10 – Õiguskaitsevahendid

42. Euroopa Inimõiguste Kohus on korduvalt sedastanud, et kõige asjakohasem õiguslik lähenemisviis Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõikega 2 ette nähtud õiglast kohtulikku arutamist käsitleva õiguse rikkumise vastu oleks tagada, et kahtlustatavate või süüdistatavate olukord taastatakse nii suures ulatuses kui võimalik sellisena, nagu see oleks olnud, kui nende õigusi ei oleks rikutud²⁸.

Artikkel 11 – Andmete kogumine

43. Selleks et jälgida ja hinnata käesoleva direktiivi tõhusust ja tulemuslikkust, peavad liikmesriigid koguma käesolevas direktiivis sätestatud õiguste kasutamise kohta andmeid. Asjakohased andmed hõlmavad õigus- ja õiguskaitseasutuste registreeritud andmeid selle kohta, millist õiguskaitsevahendit on süütuse presumptsiooni ja kohtulikul arutelul viibimise õiguse rikkumise korral kohaldatud.

Artikkel 12 – Kaitse taseme säilitamine

44. Selle artikli eesmärk on tagada, et käesoleva direktiivi kohaste ühiste miinimumnõuete kehtestamisega ei leevendata teatavates liikmesriikides kehtivaid nõudeid ning et järgitakse ELi põhiõiguste hartas ning Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis sätestatud nõudeid. Kuna direktiiviga nähakse ette miinimumeeskirjad kooskõlas ELi toimimise lepingu artikliga 82, on liikmesriikidel võimalus kehtestada käesolevas direktiivis kokku lepitud nõuetest rangemaid nõudeid.

Artikkel 13 – Ülevõtmine

45. Selle artikli kohaselt peavad liikmesriigid rakendama direktiivi xx/xx/201x ja edastama samaks kuupäevaks komisjonile nende sätete teksti, millega võetakse direktiiv üle liikmesriigi õigusesse. Võttes arvesse rakendatavate ülevõtmismeetmete lihtsust, ei nõua komisjon selgitavaid dokumente, et täita oma ülesannet teostada direktiivi ülevõtmise üle järelevalvet. Konkreetsed ülevõtmismeetmed, millest tuleb teatada, peaksid olema piisavalt selged.

Artikkel 14 – Jõustumine

46. Selle artikliga nähakse ette, et direktiiv jõustub kahekümnendal päeval pärast selle avaldamist Euroopa Liidu Teatajas.

2.2. SUBSIDIAARSUSE PÕHIMÕTE

47. Liikmesriikide õigusaktides on jätkuvalt suuri erinevusi seoses õigusega süütuse presumptsioonile ja kõikide selle aspektidega. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast nähtub, et süütuse presumptsiooni ja sellega kaasnevaid õiglase kohtuliku arutamisega seotud õigusi on rikutud pidevalt. See toob kaasa vastastikuse usalduse puudumise ELi eri liikmesriikide õigusasutuste vahel. Selle tulemusel on õigusasutused tõrksad tegema üksteisega koostööd. Käesolevale ettepanekule lisatud

²⁷ Colozza vs. Itaalia.

²⁸ Vt Teterinid vs. Venemaa (30. juuni 2005. aasta otsus, kaebus nr 11931/03, punkt 56), Jeličić vs. Bosnia ja Hertsegovina (31. oktoobri 2006. aasta otsus, kaebus nr 41183/02, punkt 53) ning Mehmet ja Suna Yiğit vs. Türgi (17. juuli 2007. aasta otsus, kaebus nr 52658/99, punkt 47), Salduz vs. Türgi, punkt 72.

mõjuhinnangust on näha, et Euroopa Inimõiguste Kohus üksi ei suuda tagada süütuse presumptsiooni täielikku kaitset: Euroopa Inimõiguste Kohus ei ole mõnda süütuse presumptsiooni aspekti viimasel ajal või ulatuslikult käsitlenud ning Euroopa Inimõiguste Kohtu õiguskaitsemenetluse raames sekkutakse alles pärast kõikide siseriiklike õiguskaitsevahendite ammendumist. Käesoleva direktiiviga täiendatakse Euroopa Inimõiguste Kohtu kehtestatud kaitsemeetmeid ning tagatakse, et süütuse presumptsiooni kaitstakse alates kriminaalmenetluse algusest, sealhulgas võimalus kasutada ELi õiguskaitsemehhanismi.

48. Liikmesriigid üksi ei suuda ettepaneku eesmärki piisavas ulatuses saavutada, kuna ettepaneku eesmärk on suurendada vastastikust usaldust. Seepärast peab Euroopa Liit võtma meetmeid, et kehtestada sidusad ühised miinimumnõuded, mida kohaldatakse kogu Euroopa Liidus. Seda on kinnitatud Stockholmi programmis, kus Euroopa Ülemkogu kutsus komisjoni käsitlema süütuse presumptsiooni küsimust. Kuna ettepaneku eesmärk on suurendada vastastikust usaldust, siis ühtlustatakse sellega liikmesriikide menetluseeskirju süütuse presumptsiooni õiguse teatavate aspektide osas ja seoses õigusega viibida kriminaalmenetluse korral isiklikult kohtulikult arutelul. Seepärast on ettepanek kooskõlas subsidiaarsuse põhimõttega.

2.3. PROPORTSIONAALSUSE PÕHIMÕTE

49. Ettepanek on kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega, kuna see ei lähe nimetatud eesmärgi saavutamiseks ELi tasandil vajalikust kaugemale. Ettepanekus käsitletakse üksnes teatavaid süütuse presumptsiooni aspekte, mis on vahetult seotud vastastikuse tunnustamise instrumentidega ning kriminaalasjades tehtava politsei- ja õiguslase koostöö toimimisega. Lisaks hõlmab ettepanek üksnes füüsilisi isikuid. See on kooskõlas järkjärgulise lähenemisviisiga, mille EL on valinud menetlusõiguste puhul kriminaalasjades, ja proportsionaalse meetme vajadusega.

3. MÕJU EELARVELE

50. Käesolev ettepanek ei mõjuta mingil moel ELi eelarvet.

Ettepanek:

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV,

millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluse korral isiklikult kohtulikult arutelul

EUROOPA PARLAMENT JA EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingut, eriti selle artikli 82 lõike 2 punkti b,

võttes arvesse Euroopa Komisjoni ettepanekut,

olles edastanud seadusandliku akti eelnõu liikmesriikide parlamentidele,

võttes arvesse Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamust²⁹,

võttes arvesse Regioonide Komitee arvamust³⁰,

toimides seadusandliku tavamenetluse kohaselt

ning arvestades järgmist:

- (1) Käesoleva direktiivi eesmärk on tugevdada õigust õiglasele kohtulikule arutamisele kriminaalmenetluses, sätestades ühised miinimumeeskirjad, mis käsitlevad süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida isiklikult kohtulikult arutelul.
- (2) Kehtestades miinimumeeskirjad, mis käsitlevad kahtlustatavate või süüdistatavate menetlusõiguste kaitset, peaks käesolev direktiiv suurendama liikmesriikide usaldust teiste liikmesriikide kriminaalõiguse süsteemide vastu, aidates sellega kaasa kriminaalasjades tehtavate otsuste vastastikusele tunnustamisele. Sellised ühised miinimumeeskirjad peaksid kõrvaldama ka takistused kodanike vabalt liikumiselt liikmesriikide territooriumil.
- (3) Stockholmi programmis³¹ on pööratud suurt tähelepanu isikute õiguste tugevdamisele kriminaalmenetluses. Programmi punktis 2.4 kutsub Euroopa Ülemkogu komisjoni esitama ettepanekuid, et luua järkjärguline lähenemisviis, tugevdamaks kahtlustatavate või süüdistatavate õigusi. ELi tegevuskava menetlusõiguste kohta on kavandatud toimimiseks tervikuna – selle kasu saab tunda täielikult vaid siis, kui rakendatakse kõiki selle osasid.
- (4) Stockholmi programmis kutsus Euroopa Ülemkogu komisjoni analüüsima kahtlustatavate või süüdistatavate isikute minimaalsete menetlusõiguste lisaelemente ning hindama, kas tihedama koostöö edendamiseks selles valdkonnas on vaja käsitleda muid küsimusi, näiteks süütuse presumptsiooni.

²⁹ ELT C , , lk .

³⁰ ELT C , , lk .

³¹ ELT C 115, 4.5.2010, lk 1.

- (5) Kolm õigusakti on juba vastu võetud: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2010/64/EL,³² Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2012/13/EL³³ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2013/48/EL³⁴.
- (6) Käesolevat direktiivi tuleks kohaldada üksnes kriminaalmenetluste suhtes. Käesolevat direktiivi ei kohaldata haldusmenetluste suhtes, millega kaasnevad sanktsioonid, nagu konkurents-, kaubandus-, maksumenetlused või finantsteenustega seotud menetlused ja muud seoses nende menetlustega läbiviidavad haldusametuste juurdlused, ega ka tsiviilmenetluste suhtes.
- (7) Direktiiv peaks aitama kohaldada praktikas õigust süütuse presumptsioonile ja kõiki selle erinevaid aspekte ning samuti õigust viibida isiklikult kohtulikult arutelul, et tagada õigus õiglasele kohtulikule arutamisele.
- (8) Käesolevat direktiivi tuleks kohaldada füüsiliste isikute suhtes, keda kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanekus. Seda tuleks kohaldada mis tahes menetluse etapis – isegi enne seda, kui liikmesriigi pädevad asutused on asjaomastele isikutele ametliku teate esitamise teel või mõnel muul moel teatavaks teinud, et neid kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanekus – kuni sellise menetluse lõpetamiseni.
- (9) Käesolevas direktiivis arvestatakse sellega, et süütuse presumptsiooni õiguse teatavad aspektid hõlmavad füüsiliste ja juriidiliste isikute puhul eri vajadusi ja kaitsetasemeid. Füüsiliste isikute puhul on kajastatud sellist kaitset Euroopa Inimõiguste Kohtu rikkalikus kohtupraktikas. Euroopa Kohus on siiski tunnistanud, et süütuse presumptsioonist tulenevad õigused ei mõjuta juriidilisi isikuid samamoodi kui füüsilisi isikuid.
- (10) Võttes arvesse liikmesriikide õiguse ning liikmesriikide ja Euroopa Kohtu kohtupraktika praegust arengutaset, oleks enneaegne luua liidu tasandil õigusakt, mis käsitleb juriidiliste isikute õigust süütuse presumptsioonile.
- (11) Juriidiliste isikute õigust süütuse presumptsioonile tuleks kaitsta olemasolevate seadusandlike kaitsemeetmetega ja kohtupraktikaga, mille tulevane areng peaks olema otsustav liidu meetme vajalikkuse hindamisel.
- (12) Mõistega „õiguskaitse- või õigusasutused” viidatakse käesoleva direktiivi kohaldamisel riigiasutustele, kes teostavad liikmesriigi õiguse alusel oma volitusi kriminaalmenetluses.
- (13) Süütuse presumptsiooni põhimõtet on rikutud juhul, kui õigusasutused või muud riigiasutused kohtlevad kahtlustatavat või süüdistatavat kohtuotsuses või avalikus avalduses süüdimõistetuna, ilma et süüdistatava süüd oleks eelnevalt seaduse kohaselt tõendatud.
- (14) Tõendamiskoormis lasub süüdistuse esitajal ja kõrvaldamata kahtlus kahtlustatava või süüdistatava süüdiolikus tõlgendatakse tema kasuks. Seega juhul, kui tõendamiskoormis pööratakse ümber, rikutakse süütuse presumptsiooni põhimõtet,

³² Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2010/64/EL, 20. oktoober 2010, õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses (ELT L 280, 26.10.2010, lk 1).

³³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2012/13/EL, 22. mai 2012, mille käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet (ELT L 142, 1.6.2012, lk 1).

³⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2013/48/EL, 22. oktoober 2013, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega (ELT 294, 6.11.2013, lk 1).

ilma et see piiraks kohtu võimalikke volitusi tuvastada asjaolusid ja kohtusüsteemi sõltumatust kahtlustatava või süüdistatava süü hindamisel.

- (15) Samal ajal ei peaks teatavatel juhtudel tõendamiskoormise ümberpöörast pidama süütuse presumptsiooniga kokkusobimatuks, kui on ettenähtud teavad tagatised: tuleks tagada, et faktilised või õiguslikud eeldused jääksid mõistlikkuse piiresse, võttes arvesse juhtumi kaalukust, ning et neid oleks võimalik ümber lükata näiteks tõenditega uute kergendavate asjaolude või väärmatu jõu kohta.
- (16) Õigus mitte anda tunnistusi iseenda vastu ja mitte teha koostööd on süütuse presumptsiooni olulised aspektid. Kahtlustatavaid või süüdistatavaid, kellel palutakse esitada oma seisukoht või vastata küsimustele, ei tohiks sundida esitama tõendeid või dokumente või teavet, mis võib viia enesesüüstamiseni.
- (17) Piirata tuleks mis tahes sunniviisi, millega sunnitakse kahtlustatavat või süüdistatavat andma teavet. Selleks et teha kindlaks, kas sunnivahendiga ei ole rikunud kõnealuseid õigusi, tuleks juhtumi kõiki asjaolusid silmas pidades võtta arvesse järgmist: tõendite saamiseks kasutatud sunnimeetme laad ja ulatus, avaliku huvi kaal uurimises ning vaatlusaluse rikkumise eest võimalik määratav karistus, asjakohaste oluliste tagatiste olemasolu menetluses ja sunniviisil saadud teabe kasutusotstarve. Kuid selle sunni ulatus, mida avaldatakse kahtlustatavatele või süüdistatavatele selleks, et sundida neid esitama teavet enda vastu esitatud süüdistuse kohta, ei tohiks hävitada isegi julgeoleku ja avaliku korra huvides asjaomaste isikute õiguse mitte anda iseenda vastu tunnistusi ja õiguse vaikida põhiolemust.
- (18) Õigus mitte anda iseenda vastu tunnistusi ja mitte teha koostööd ei tohiks hõlmata kriminaalmenetluses sellise materjali kasutamist, mis võib olla kahtlustatavalt või süüdistatavalt saadud volituste alusel, millele allumine on kohustuslik, kuid mis on olemas sõltumatult kahtlustatavate või süüdistatavate tahtest, näiteks ametliku loaga võetud dokumendid, dokumendid, mille puhul on seadusest tulenev säilitamise ja taotluse korral esitamise kohustus, hingeõhu, vere- ja uriiniproovid ning DNA analüüsiks vajalikud kehakoed.
- (19) Õigus vaikida on süütuse presumptsiooni oluline aspekt. See peaks kaitsma enesesüüstamise eest.
- (20) Õigust mitte anda tunnistusi iseenda vastu ja mitte teha koostööd ning õigust vaikida tuleks kohaldada küsimustes, mis on olulised seoses kuriteoga, mille toimepanekus kedagi kahtlustatakse või süüdistatakse, ja mitte näiteks küsimustes, mis on seotud kahtlustatava või süüdistatava isiku tuvastamisega.
- (21) Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele on üks demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtteid. Süüdistatava õigus viibida kohtulikul arutelul tugineb sellele õigusele ja see tuleks tagada kogu liidus.
- (22) Süüdistatava õigus viibida kohtulikul arutelul ei ole siiski absoluutne. Teatavatel tingimustel võib süüdistatav sellest õigusest sõnaselgelt või vaikimisi, kuid ühemõtteliselt, loobuda.
- (23) Teatavatel selgelt määratletud tingimustel, millega tagatakse õiglase kohtuliku arutamise õiguse tõhus järgimine, peaks olema võimalik, et kohtulik arutelu, mille tulemusel tehakse otsus süü või süütuse kohta, toimub ilma et kahtlustatav või süüdistatav kohal viibiks.
- (24) Käesoleva direktiiviga ei tuleks reguleerida vorme ja viise, sealhulgas menetlusnõudeid, mida kasutatakse selleks, et saavutada eesmärgid, mis on seatud

seoses õigusega viibida isiklikult kohtulikult arutelul, kuivõrd need kuuluvad liikmesriikide õigusaktide reguleerimisalasse.

- (25) Kui püütakse teha kindlaks, kas teabe edastamiseks kasutatud viis on piisav, et tagada isiku teadlikkus kohtulikult arutelust, võib vajaduse korral pöörata erilist tähelepanu ka sellele, kui kohusetundlikult on asjaomane isik toiminud, et saada kätte talle edastatud teave.
- (26) Liidu õiguse tõhususe põhimõtte eeldab, et liikmesriigid kehtestavad asjakohased ja tõhusad õiguskaitsevahendid juhuks, kui rikutakse mõnda õigust, mis on üksikisikule tagatud liidu õigusega. Tõhusa õiguskaitsevahendiga, mis on kättesaadav mis tahes käesolevas direktiivis sätestatud põhimõtte rikkumise korral, peaks olema võimalik taastada kahtlustatavate või süüdistatavate olukord võimalikult suures ulatuses sellisena, nagu see oleks olnud, kui rikkumist ei oleks toimunud.
- (27) Selleks et kontrollida ja hinnata käesoleva direktiivi tõhusust ja tulemuslikkust, peaksid liikmesriigid koguma direktiivis sätestatud õiguste rakendamise kohta andmeid. Sellised andmed peaksid sisaldama õigus- ja õiguskaitseasutuste registreeritud andmeid õiguskaitsevahendite kohta, mida on kohaldatud käesolevas direktiivis käsitletud süütuse presumptsiooni aspekti rikkumise korral ja rikkumisjuhtumite korral, mis on esinenud seoses õigusega viibida isiklikult kohtulikult arutelul.
- (28) Käesolev direktiiv on kooskõlas Euroopa Liidu põhiõiguste hartas ning Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis tunnustatud põhiõiguste ja põhimõtetega, nagu piinamise ning ebainimliku või alandava kohtlemise keeld, õigus vabadusele ja turvalisusele, õigus austusele era- ja perekonnaelu vastu, õigus isikupuutumatusse, lapse õigused, puudega inimeste integreerimine ühiskonda, õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele ning süütuse presumptsioon ja kaitseõigus.
- (29) Kuna käesolevas direktiivis kehtestatakse miinimumeeskirjad, võivad liikmesriigid direktiivis sätestatud õigusi laiendada, et tagada kõrgem kaitse tase. Selline kaitse kõrgem tase ei tohiks olla takistuseks õigusasutuste otsuste vastastikusele tunnustamisele, mille hõlbustamiseks on kõnealused miinimumeeskirjad kavandatud. Kaitse tase ei tohiks mingil juhul langeda allapoole nõuetest, mis on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste hartas või Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis, nagu neid on tõlgendanud Euroopa Kohus ja Euroopa Inimõiguste Kohus oma kohtupraktikas.
- (30) Arvestades et liikmesriigid ei suuda piisavalt saavutada käesoleva direktiivi eesmärki kehtestada ühised miinimumeeskirjad süütuse presumptsiooni teatavate aspektide kohta ja õiguse kohta viibida kriminaalmenetluse korral isiklikult kohtulikult arutelul ning et meetme ulatuse tõttu on seda parem saavutada liidu tasandil, võib liit võtta meetmeid kooskõlas Euroopa Liidu lepingu artiklis 5 sätestatud subsidiaarsuse põhimõttega. Kõnealuses artiklis sätestatud proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt ei lähe käesolev direktiiv nimetatud eesmärgi saavutamiseks vajalikust kaugemale.
- (31) [Euroopa Liidu lepingule ja Euroopa Liidu toimimise lepingule lisatud protokoll nr 21 (Ühendkuningriigi ja Iirimaa seisukoha kohta vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala suhtes) artikli 3 kohaselt on kõnealused liikmesriigid teatanud oma soovist osaleda käesoleva direktiivi vastuvõtmisel ja kohaldamisel] VÕI [Euroopa Liidu lepingule ja Euroopa Liidu toimimise lepingule lisatud protokoll nr 21 (Ühendkuningriigi ja Iirimaa seisukoha kohta vabadusel, turvalisusel ja õigusel

rajaneva ala suhtes) artiklite 1 ja 2 kohaselt ning ilma et see piiraks kõnealuse protokolliga artikli 4 kohaldamist, ei osale kõnealused liikmesriigid käesoleva direktiivi vastuvõtmisel ning see ei ole nende riikide suhtes siduv ega kohaldatav]³⁵.

- (32) Euroopa Liidu lepingule ja Euroopa Liidu toimimise lepingule lisatud protokoll nr 22 (Taani seisukoha kohta) artiklite 1 ja 2 kohaselt ei osale Taani käesoleva direktiivi vastuvõtmisel ning see ei ole tema suhtes siduv ega kohaldatav,

ON VASTU VÕTNUD KÄESOLEVA DIREKTIIVI:

1. PEATÜKK

Reguleerimisese ja -ala

Artikkel 1 *Reguleerimisese*

Käesolevas direktiivis sätestatakse miinimumeeskirjad, milles käsitletakse:

- a) süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte kriminaalmenetluses;
- b) õigust viibida kriminaalmenetluse korral isiklikult kohtulikult arutelul.

Artikkel 2 *Reguleerimisala*

Käesolevat direktiivi kohaldatakse kriminaalmenetluse raames kahtlustatavate või süüdistatavate füüsiliste isikute suhtes kuni asjaomase menetluse lõpetamiseni.

2. PEATÜKK

Õigus süütuse presumptsioonile

Artikkel 3 *Süütuse presumptsioon*

Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatavaid või süüdistatavaid peetakse süütuks seni, kuni nende süüd ei ole seaduse kohaselt tõendatud.

Artikkel 4 *Avalikud seisukohavõtted süü osas enne süüdimõistmist*

Liikmesriigid tagavad, et riigiasutuste avalikes avaldustes ja ametlikes otsustes ei viidata kahtlustatavatele või süüdistatavatele kui süüdimõistetutele enne nende lõplikku süüdimõistmist.

Liikmesriigid tagavad, et selle nõude rikkumise korral võetakse asjakohased meetmed.

Artikkel 5 *Tõendamiskoormis ja nõutav tõendatuse tase*

1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatavate või süüdistatavate süü tõendamise koormis lasub süüdistajal. See ei piira asja menetleva kohtu volitusi tuvastada asjaolusid.

³⁵ Direktiivi selle põhjenduse lõplik sõnastus sõltub seisukohast, mille Ühendkuningriik ja Iirimaa protokoll nr 21 sätete kohaselt võtavad.

2. Liikmesriigid tagavad, et mis tahes eeldus, millega kantakse tõendamiskoormis üle kahtlustatavatele või süüdistatavatele, oleks piisavalt oluline, et õigustada sellest põhimõttest erandi tegemist, ning et seda oleks võimalik ümber lükata.

Sellise eelduse ümberlukkamiseks piisab sellest, kui kaitse esitab piisavalt tõendeid, mis annavad põhjust kahelda kahtlustatava või süüdistatava süüs.

3. Liikmesriigid tagavad, et kui asja menetlev kohus hindab kahtlustatava või süüdistatava süüd ja leiab põhjust kõnealuse isiku süüs kahelda, mõistetakse asjaomane isik õigeks.

Artikkel 6

Õigus mitte anda tunnistusi iseenda vastu ja mitte teha koostööd

1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatavatel või süüdistatavatel on kriminaalmenetluses õigus mitte anda tunnistusi iseenda vastu ja mitte teha koostööd.
2. Lõikes 1 osutatud õigus ei laiene kriminaalmenetluses kasutatavale materjalile, mida on võimalik saada kahtlustatavalt või süüdistatavalt seadusliku sunni rakendamisel, kuid mis on olemas sõltumatult kahtlustatavate või süüdistatavate tahtest.
3. Kui kahtlustatav või süüdistatav kasutab õigust mitte anda tunnistusi iseenda vastu või mitte teha koostööd, ei kasutata seda tema kahjuks mõnes menetluse hilisemas etapis ning seda ei käsitata faktide kinnitamisenä.
4. Tõendid, mis on saadud käesolevat artiklit rikkudes, ei ole vastuvõetavad, välja arvatud juhul, kui selliste tõendite kasutamine ei kahjusta menetluse üldist õiglust.

Artikkel 7

Õigus vaikida

1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatavatel või süüdistatavatel on õigus vaikida, kui politsei või mõni muu õiguskaitse- või õigusasutus viib läbi küsitlemist rikkumises, mille toimepanekus neid kahtlustatakse või süüdistatakse.
2. Liikmesriigid teavitavad kahtlustataavaid või süüdistataavaid viivitamata nende õigusest vaikida ning selgitavad selle õiguse sisu ning sellest loobumise ja sellele tuginemise tagajärgi.
3. Vaikimisõiguse rakendamist ei kasutata kahtlustatava või süüdistatava kahjuks mõnes menetluse hilisemas etapis ning seda ei käsitata faktide kinnitamisenä.
4. Tõendid, mis on saadud käesolevat artiklit rikkudes, ei ole vastuvõetavad, välja arvatud juhul, kui selliste tõendite kasutamine ei kahjusta menetluse üldist õiglust.

3. PEATÜKK

Õigus viibida isiklikult kohtulikult arutelul

Artikkel 8

Õigus viibida isiklikult kohtulikult arutelul

1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatavatel või süüdistatavatel on õigus viibida isiklikult kohtulikult arutelul.

2. Liikmesriigid võivad näha ette võimaluse, mille kohaselt asja menetlev kohus võib teha otsuse süü kohta ilma kahtlustatava või süüdistatava kohalviibimiseta, tingimusel et kahtlustatav või süüdistatav on:
- a) õigeaegselt:
- i) saanud isiklikult kohtukutse ning seega teadlik, millisel kuupäeval ja kus toimub kohtulik arutelu, või asjaomane isik on saanud tegelikult muul viisil ametliku teabe selle kohta, millisel kuupäeval ja kus toimub kõnealune kohtulik arutelu, nii et on ühemõtteliselt selge, et asjaomane isik oli kavandatud kohtulikust arutelust teadlik,
- ning
- ii) saanud teabe selle kohta, et otsuse võib teha ka siis, kui ta ei ilmu kohtulikule arutelule, või
- b) kavandatud kohtulikust arutelust teadlik olles andnud volitused õigusnõustajale, kelle ta valis ise või kelle määras riik teda kohtulikul arutelul kaitsma, ning kes teda kohtulikul arutelul ka tegelikult kaitses.
3. Kui lõikes 2 sätestatud tingimusi ei ole täidetud, võib liikmesriik jätkata kõnealuses lõikes osutatud otsuse täitmist, kui pärast asjaomasele isikule otsuse kättetoimetamist ning tema sõnaselget teavitamist õigusest taotleda asja uuesti läbivaatamist või otsus edasi kaevata ning tema õigusest osaleda kohtulikul arutelul, mis võimaldab kohtuasja, sealhulgas uue tõendusmaterjali uuesti sisuliselt läbi vaadata ja mille tulemusel võidakse algne otsus ümber pöörata, asjaomane isik:
- a) teatab sõnaselgelt, et ta ei vaidlusta seda otsust,
- või
- b) ei taotle asja uuesti läbivaatamist ega kaeba otsust edasi mõistliku ajavahemiku jooksul.

Artikkel 9

Õigus taotleda asja uuesti läbivaatamist

Liikmesriigid tagavad, et kui kahtlustatavad või süüdistatavad ei viibinud artikli 8 lõikes 1 osutatud kohtulikul arutelul ja artikli 8 lõikes 2 ja artikli 8 lõikes 3 sätestatud tingimused ei ole täidetud, siis on asjaomastel isikutel õigus uuele kohtulikule arutelule, kus neil on õigus osaleda ja mis võimaldab kohtuasja, sealhulgas uue tõendusmaterjali uuesti sisuliselt läbi vaadata, ja mille tulemusel võidakse algne otsus ümber lükata.

4. PEATÜKK

Üld- ja lõppsätted

Artikkel 10

Õiguskaitsevahendid

1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatavatel või süüdistatavatel on tõhusad õiguskaitsevahendid juhuks, kui nende käesoleva direktiivi kohaseid õigusi rikutakse.
2. Selleks et säilitada õigus õiglasele kohtulikule arutamisele ja õigus kaitsele, taastatakse õiguskaitsevahendiga kahtlustatavate või süüdistatavate olukord võimalikult suures ulatuses sellisena, nagu see oleks olnud, kui rikkumist ei oleks toimunud.

Artikkel 11
Andmete kogumine

Liikmesriigid saavad [...] ja pärast seda iga kolme aasta tagant komisjonile andmed käesolevas direktiivis sätestatud õiguste rakendamise kohta.

Artikkel 12
Kaitse taseme säilitamine

Ühtki käesoleva direktiivi sätet ei tõlgendata Euroopa Liidu põhiõiguste harta, Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni või rahvusvahelise õiguse muude asjakohaste sätete või liikmesriikide õigusaktide alusel tagatud kõrgemat kaitse taset pakkuvate õiguste ja menetluslike tagatiste piiramisena või nende suhtes erandi kehtestamisena.

Artikkel 13
Ülevõtmine

1. Liikmesriigid jõustavad käesoleva direktiivi järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid [18 kuud pärast käesoleva direktiivi avaldamist]. Nad edastavad kõnealuste normide teksti viivitamata komisjonile.

Kui liikmesriigid need normid vastu võtavad, lisavad nad nendesse normidesse või nende normide ametliku avaldamise korral nende juurde viite käesolevale direktiivile. Sellise viitamise viisi näevad ette liikmesriigid.

2. Liikmesriigid edastavad komisjonile käesoleva direktiiviga reguleeritavas valdkonnas nende poolt vastuvõetud põhiliste õigus- ja haldusnormide teksti.

Artikkel 14
Jõustumine

Käesolev direktiiv jõustub kahekümnendal päeval pärast selle avaldamist *Euroopa Liidu Teatajas*.

Artikkel 15
Adressaadid

Käesolev direktiiv on adresseeritud liikmesriikidele kooskõlas aluslepingutega.

Brüssel,

Euroopa Parlamendi nimel
president

Nõukogu nimel
eesistuja